

Irena Szymańska Horban

Spacery na stulecie Pruszkowa – Muzeum Dulag 121

Przegląd Pruszkowski nr 2, 8-11

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Spacery na stulecie Pruszkowa

Cykl spacerów historycznych przygotowanych
przez Muzeum Dulag 121

Muzeum Dulag 121 przygotowało z okazji obchodzonego w Pruszkowie w 2016 roku jubileuszu stulecia nadania praw miejskich, cykl spacerów śladami najciekawszych wydarzeń i tematów jego historii. Inicjatywa Muzeum Dulag 121 miała na celu w atrakcyjny i angażujący odbiorców sposób pokazać najważniejsze zabytki i historyczne miejsca na terenie miasta, opowiedzieć o ważnych postaciach związanych z jego historią oraz wydarzeniach, które miały w nim miejsce, a poprzez to popularyzować wśród pruszkowian historię lokalną. W okresie od kwietnia do września 2016 roku odbyło się 10 spacerów, które poprowadzili historycy, regionaliści, muzealnicy i pasjonaci historii Pruszkowa, będący znawcami poruszanych zagadnień. Równolegle do spacerów historycznych odbywały się spacery fotograficzne, organizowane przez Społeczne Stowarzyszenie „Forum Pruszków”.

Cykl spacerów został zainaugurowany przez Pana Szymona Kucharskiego, znanego mieszkańcom Pruszkowa ze swej historycznej pasji. 24 kwietnia poprowadził on spacer „Jak powstawał Pruszków”, opowiadając o rozwoju osady fabrycznej Pruszków i procesie powstawania organizmu miejskiego. Trasa spaceru wio-

dła przez najważniejsze i najbardziej charakterystyczne miejsca starego Pruszkowa. 8 maja Pan Szymon Kucharski z liczną grupą zainteresowanych odbył spacer, który nazwaliśmy „Ludzie dawnego Pruszkowa”. Jego trasa wiodła śladami osób znanych i zasłużonych dla społeczności miasta i do miejsc z nimi związanych. Wśród wspomnianych postaci znaleźli się m.in. Franciszek i Józef Kwasiborscy, rodzina Majewskich, Tadeusz Żencykowski, Henryk Krzyczkowski, Alojzy Fitkau, czy Dawid Abramowicz.

Trzeci i czwarty spacer poprowadziła Pani Agata Gołąb, były adiunkt Muzeum Dulag 121. Pierwszy z nich – „Rowerem po starym Żbikowie” – odbył się 14 maja i był okazją do przemierzenia najstarszej części miasta Żbikowa na rowerze i poznania historycznie ciekawych miejsc znajdujących się w tej części miasta – m.in. kościoła żbikowskiego, szkoły kolejowej przy ulicy Broniewskiego czy szkółek ogrodniczych rodziny Hoserów.

21 maja przewodniczka poprowadziła spacer śladami pruszkowskich zakładów przemysłowych i fabryk zatytułowany „Przemysłowy Pruszków”, podczas którego można było dowiedzieć się nie tylko o historii Zakładów Porcelitu Stołowego „Pruszków”, Fabryki Ołówków „St. Majewski” czy dziejach Fabryki Ultramaryny „Sommer i Nower”, ale również o życiu codziennym robotników tych fabryk.

Dużym sukcesem okazał się piąty spacer, poprowadzony przez dr Marię Pałubę po terenie szpitala tworkowskiego. Zgromadził on prawie 200 uczestników, którzy mieli okazję usłyszeć pasjonującą opowieść o historii szpitala, polskiej psychiatrii oraz niezwykle tragicznych dziejach Tworek w czasie okupacji niemieckiej. Również spacer Pana Mariana Skwary „Co zostało po pruszkowskich Żydach? ”, odkrywający miejsca związane z nieistniejącą już w Pruszkowie społecznością żydowską, cieszył się dużym zainteresowaniem. Pan Marian Skwara, autor książek „Pruszkowscy Żydzi” i „Historia Pruszkowa do 1945 roku”, poprowadził uczestników spaceru do miejsc, w których znajdowały się niegdyś synagoga, mykwa, szkoły żydowskie i żydowski teatr

– w bardzo interesujący sposób opowiadał o świecie, którego już w Pruszkowie nie ma. Uczestnicy spaceru odwiedzili również pruszkowski kirkut, gdzie mogli zapoznać się z sylwetkami zasłużonych pruszkowskich Żydów.

Spacer „Warsztaty Kolejowe”, który poprowadził Pan Szymon Kucharski 19 czerwca po terenie dawnych Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego, zgromadził bardzo liczną publiczność zainteresowaną przeszłością tego kompleksu. Podczas spaceru przewodnik z wielkim zapałem opowiedział o halach i budynkach znajdujących się na tym ogromnym obszarze, obecnie niedostępnym i znajdującym się w prywatnych rękach.

Wśród propozycji w cyklu historycznych wypraw nie mogło zabraknąć również spaceru dotyczącego okresu, w którym Pruszków uzyskał prawa miejskie, a więc okresu I wojny światowej. Spacer „I wojna światowa w Pruszkowie” został przygotowany przez Pana Jacka Zegarłowicza i Panią Aleksandrę Wojdę. Wśród miejsc odwiedzonych podczas spaceru znalazły się m.in.: pałacyk „Sokoła”, Parki Bersohna i Anielin, które bardzo ucierpiały na skutek bombardowania miasta w październiku 1914 roku, pruszkowska elektrownia i apteka Bielawskiego na Żbikowie, skąd wyruszył oddział POW rozbrajać niemieckich żandarmów.

Ostatnie dwa spacerzy odbyły się już po wakacyjnej przerwie – 3 września o życiu pruszkowian i samym Pruszkowie w czasie okupacji niemieckiej opowiadała podczas spaceru „Okupacja w Pruszkowie” Pani Agata Gołąb. Zwieńczeniem całego programu spacerów na stulecie Pruszkowa był spacer historyczno-przyrodniczy „Potuliccy”, poprowadzony przez Pana Macieja Boenischę, w trakcie którego przewodnik opowiadał nie tylko o rodzinie Potulickich w Pruszkowie, zabudowaniach podworskich, ale również o założeniach i przyrodzie Parku Potulickich, który jest najpiękniejszym zakątkiem naszego miasta.

Ogromna liczba uczestników biorących udział w spacerach pokazała, że ten cykl był doskonałym sposobem nie tylko na uświetnienie wspaniałego jubileuszu stulecia otrzymania praw miejskich

przez miasto Pruszków, ale również okazał się doskonałą formą popularyzacji historii. Dzięki spacerom udało się pokazać mieszkańcom Pruszkowa, że historia ich miasta jest ciekawa, a na jego terenie w dalszym ciągu można odszukać ślady przeszłości. Muzeum Dulag 121 zamierza w kolejnych latach kontynuować ten cykl, rozszerzając go o kolejne tematy dotyczące nie tylko historii Pruszkowa, ale również regionu.

